

ТЕМА

На старті року

Перший номер газети у Новому році — це завжди місток між інформаційними подіями кінця минулого і перспективами на майбутнє. Адже немає водороздільного процесу, і те, що в грудні сприймається, як підсумок, є підґрунтям нових справ у січні й подальші місяці.

Стрімкий перебіг подій не дає змоги на них детально зупинитися. Водночас їх важливість і спрямованість на подальший розвиток вимагає бодай окреслити «головні контури».

Напередодні Нового року уряд ухвалив постанову, яка завершує процес запуску Національного фонду досліджень, і отже НФД зможе оголосити перші конкурси уже навесні. У бюджеті 2020 року збільшено фінансування НФД майже вдвічі — до 526 млн. гривень.

Подія, без сумніву, вистраждана й довгоочікувана. Тепер черга за практичною реалізацією, і тут важливо, аби, як кажуть у народі, перший млинець не виявився глевким.

Головне в критеріях відбору та оцінювання — якість наукових проєктів, водночас має значення й те, наскільки актуальною є тема наукового пошуку та її результати.

На днях Міністерство освіти і науки запустило опитування представників бізнесу, які інноваційні розробки цікаві великим компаніям, якими мають бути пріоритети та фінансування наукової сфери. До проєкту долучилися міністерства цифрової трансформації та розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства.

Уряд та його структури стають дедалі відкритішими. Публічна інформація про сферу освіти і науки відтепер доступна на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних. Оприлюднено переліки закладів освіти всіх рівнів, наукових установ, Національний репозитарій текстів, реєстри технологій тощо. Ще один інформпростір: маємо безкоштовний доступ до текстів провідного наукового видавництва Springer Nature.

А тим часом триває реформа системи науки. На Урядовому порталі — в розділі «Засідання Національної ради України з питань розвитку науки і технологій» — оприлюднено пропозиції робочих груп щодо змін до законодавства, функціонування системи незалежної наукової і науково-технічної експертизи та щодо діяльності НФД.

Ось так, «на марші», ми ввірвалися в новий рік, який обіцяє бути напруженим, насиченим, і хочеться сподіватися, що успішним!

СЬОГОДНІ В НОМЕРІ:

3 стор. Проблеми вищої школи: погляд зсередини

4 стор. Антарктида — магніт, який притягує молодь в науку

Наука в університетах має зробити країну сильнішою та успішнішою

Про це йшлося під час обговорення діяльності Ради проректорів з наукової роботи закладів вищої освіти та директорів наукових установ МОН

До проректорів звернувся Юрій ПОЛЮХОВИЧ

Наприкінці минулого року звітувала про свою діяльність президія Ради проректорів з наукової роботи закладів вищої освіти та директорів наукових установ МОН. Подія досить-таки традиційна, за підсумками роботи на фініші року — відбувається постійно. Але нинішній рік має свої особливості. Минулого — відбулося велике переформатування влади в країні, вибори Президента, парламенту, початок діяльності нового уряду і нової команди в Міністерстві освіти і науки.

До того ж, нинішнє засідання Ради проректорів було не тільки звітним, але й виборним. Багаторічний очільник її — донедавна проректор НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки, неодноразовий лауреат Державних премій в галузі науки і техніки Михайло Ільченко — передавав свої повноваження наступнику, якого належало обрати на засіданні.

Важливий діалог

«Хоч Рада проректорів є дорадчим органом, однак для нас це один зі стратегічних партнерів, зокрема, щодо розвитку науки в університетах. Це той майданчик, через який ми отримуємо важливий зворотній зв'язок стосовно реформ, нових рішень, які впроваджує міністерство. Так само через Раду ми маємо актуальну інформацію про проблеми, які сьогодні є в університетській науці чи науці загалом, та змістовні

пропозиції для їхнього розв'язання», — сказав, виступаючи на зібранні, перший заступник міністра освіти і науки Юрій Полухович.

Він підкреслив, що за три з половиною місяці від часу зміни уряду чимало зроблено, багато роботи й попереду, і ніхто не складає руки. Однак не все задумане може бути здійснено у році 2020, для цього — не вистачає фінансів. Зокрема, «постраждають» Центри колективного користування обладнанням, чимало з яких не зможуть запрацювати у цьому році. Тож, як виходити з такої ситуації?

Юрій Полухович розповів, що за пару днів до засідання Ради проректорів відбулося ініційоване ним засідання групи заступників міністрів з освіти і науки в міністерствах економіки і сільського господарства та цифрової трансформації. Йшлося про інновації, а також про комерціалізацію наукових продуктів. Адже багато розробок, які мають «цікавий і потрібний сенс, лягають у вигляді звітів у шафах і не приносять реальної користі державі і людям». Комерціалізація наукових продуктів — велика й системна проблема. Тому на це зібрання були запрошені також представники великих компаній з наукоємним виробництвом, сучасними технологіями, а також проректори з науки деяких вишів. Відбулася початкова стадія діалогу: влада — університети — бізнес — венчурні фонди тощо. Наступні зібрання відбудуться вже 2020-го року. Така співпраця повинна дати корисний для всіх результат.

Закінчення на 2 стор. ►

ОФІЦІЙНО

Присуджено Державні премії України в галузі науки і техніки 2019 року

Президент України Володимир Зеленський на підставі подання Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки присудив Державні премії України в галузі науки і техніки 2019 року — за такі роботи:

«Структура та взаємодія атомних ядер в пружних, непружних і радіоактивних процесах»;

«Новітні методи математичного моделювання складних процесів та систем на основі високопродуктивних обчислень»;

«Забезпечення функціональної безпеки критичних інформаційно-керуючих систем»;

«Глибинна будова літосфери та сейсмічна небезпека території України»;

«Створення роторів турбін великої потужності»;

«Наукові основи інноваційних технологій заміщення антрациту в тепловій енергетиці та їх впровадження»;

«Створення полімерних матеріалів та конструкцій з них під дією фізичних полів»;

«Високоселективні методи синтезу гетероциклічних сполук для розробки компонентів функціональних матеріалів та створення нових лікарських засобів»;

«Попередження кардіо-церебральних ус-

кладень та раптової смерті»;

«Високотехнологічні методи надання спеціалізованої стоматологічної допомоги в мирний та воєнний час»;

«Створення нових мінеральних сполук і поліфункціональних наноматеріалів та їх використання у тваринництві та ветеринарній медицині»;

«Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін».

Сердечно вітаємо всі наукові колективи та науковців, причетних до визначних досягнень і високого визнання їхніх успіхів!

Детальніше про нагороди та нагороджених можна дізнатися на сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України.

Наука в університетах має зробити країну сильнішою та успішнішою

▼ Закінчення. Початок на 1 стор.

Ключові напрями та цілі

Теми інновацій, узгоджених дій, спільної мети і спільних результатів об'єднали звітну доповідь голови Ради проректорів Михайла Ільченка. Вона мала назву: «Наука в університетах має зробити країну сильнішою та успішнішою». Звітний період припав на складні роки в історії країни, які водночас були роками продуктивних змін в науці й освіті. Члени президії Ради проректорів брали активну участь у підготовці та впровадженні Закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», ухваленого 2015 року. Долучалися до запуску конкурсу наукових проєктів для молодих вчених, створення нової процедури атестації наукових установ та вишів, розвитку оборонних технологій та міжнародної співпраці. За їхньої активної участі було напрацьовано нормативні документи, на основі яких створювалася Національна рада з питань науки та технологій, формувалася такий інструмент реалізації державної політики у сфері науки як Національний фонд досліджень України. Вони виступали як експерти під час підготовки та обговорення великої низки законів, підзаконних актів чи нормативних документів. (Саме цю, експертну роль відзначали у своїх виступах представники міністерства освіти і науки, підкреслюючи, що фаховість експертиз забезпечувала високу якість документів).

«Сьогодні уряд сформував своє бачення цілей розвитку України, — сказав Михайло Ільченко. — Ціль 1.5 стосується сфери науки і освіти. Її названо: «Українські вчені мають належні умови для досліджень та інтегровані у світовий науковий простір». Це ще не реальність, це мета, якої маємо досягнути».

Ключовими напрямками державної політики в системі досліджень та інновацій мають бути: «наздоганяючий розвиток людського капіталу в науці, включаючи освітні аспекти підготовки фахівців; підтримка вчених і створення їм необхідних умов для досліджень, включаючи доступ до закордонної дослідницької інфраструктури та ресурсів; а також — цільове залучення і утримання молоді в науці».

А показниками ефективності науковців вважатимуться кількість публікацій та цитувань у журналах, які індексуються провідними міжнародними наукометричними базами даних; збільшення частки грантового фінансування; зростання питомої ваги видатків на фінансування наукових проєктів, грантових та стипендіальних програм для молодих учених; поширення інновацій в бізнесі (йдеться про поєднання прикладної науки з потребами інноваційно орієнтованого бізнесу, створення умов для взаємовигідної співпраці науковців і бізнесу). І активізація «помітності» України на міжнародній арені. Результати досліджень і практичних розробок українських учених мають відповідати світовому рівню і бути затребуваними в інших країнах.

Героїчні кроки у непростих умовах

Досягнення університетської науки у співпраці з бізнесом Михайло Ільченко продемонстрував на прикладі НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Чотири роки тому почалася робота по створенню безпілотного авіаційного комплексу. «Невеличкі кошти були від держави, — каже доповідач, — але у співпраці з бізнесом, який профінансував створення прототипів, з ВАТ «Меридіан» ім. С.П.Корольова апарат не тільки виготовили, він пройшов понад два десятки випробувань, і в червні 2019 року наказом Міністра оборони України безпілотний було взято на озброєння ЗСУ». Тепер не тільки Міноборони, але й Державна прикордонна служба використовує десятки таких комплексів. «Це героїчний шлях у наших непростих умовах», — додав промовець.

Михайло ІЛЬЧЕНКО

Університети мають потужний потенціал науки, і це продемонстровано, зокрема, під час виставки «Зброя і безпека — 2019». «Країну зможуть захистити тільки наші новітні технології, а не щось інше», — зазначив Михайло Ільченко. Він підкреслив, що чудову динаміку демонструють і конкурси для молодих учених — у 8 разів збільшилося фінансування проєктів. Якщо починалося з невеликої кількості проєктів і мізерних сум, то 2020 року МОН профінансує майже 200 проєктів молодих учених на 100 млн. гривень.

Найбільш успішний досвід щодо нового типу взаємодії науки і бізнесу для інноваційного виробництва напрацьовано в Київській політехніці. Досвід інноваційної екосистеми «Сікорські Челендж», розглянуто у профільному комітеті ВР і схвалено для подальшого використання. Його розповсюджено на десятки університетів країни.

«Використовуючи досвід співпраці з бізнесом у КПП, нам вдалося створити два наносупутники і обидва вивести в космос, продовжує доповідач. — Перший, хоч і «проба пера», але вже п'ять років працює в космосі. 20 аналогічних апаратів інших розробників перестали працювати через рік». «Другий проєкт — міжнародний, майже 70 університетів, куди було запрошено й КПП. Це апарат «Політан-2», запущений на орбіту в групі з 36 інших апаратів. На Міжнародній космічній станції космонавти виставили їх на «точці орбіти»: йшлося про дослідження космосу на висотах 90—200 км. Упродовж трьох місяців програма була

успішно виконана. Без допомоги бізнесу мріяти про такий проєкт у наших умовах було б нереально».

Інноваційні проєкти створюються в багатьох університетах України. Цьому сприяє зростання кількості наукових парків, нині їх понад 20 у різних вишах, на їхній основі формуються інноваційні екосистеми, в яких бізнес-партнери фінансово підтримують стартапи і доводять їх до виробництва.

Створено (через недостатнє фінансування, деякі — більше на папері), 21 Центр колективного користування науковим обладнанням. Майже 400 університетів і наукових установ одержали безплатний доступ до наукометричних баз Scopus і Web of Science, що дає змогу крокувати «в ногу» з науковим світом.

Загалом, за ініціативи Ради проректорів, вийшло два томи інформаційного збірника про майже 500 інноваційних розробок університетів України, і це сприяє налагодженню контактів науковців ЗВО з бізнесом. Важливо, що напрями цих розробок відповідають тим напрямкам і галузям, які формують сьогодні бюджет.

Горизонти співпраці

«Помітності» України на науковій мапі світу сприяє участь університетів у міжнародних проєктах, зокрема, за програмою ЄС «Горизонт 2020». Найбільшого успіху тут досяг Національний університет «Львівська політехніка», який став головною організацією у виконанні проєкту вартістю 1,7 млн. євро, розрахованого на чотири роки. Крім львів'ян до нього долучено ще вісім університетів та інноваційних фірм із Німеччини, Франції, Польщі та України. Аналогічні досягнення мають і вчені Національного аерокосмічного університету імені М.Є.Жуковського «Харківський авіаційний інститут».

Майже половину проєктів наукової ради НАТО «Наука заради миру і безпеки» виконують учені університетів. Вони є співкерівниками в 25 наукових проєктах НАТО, займаючись розмінуванням, телемедициною, протидією тероризму.

Нині МОН працює над Національною дорожньою картою дослідницьких інфраструктур — для цього ЄС надав Україні 7 млн. євро в межах програми «Горизонт 2020». І участь Ради проректорів у цьому процесі важлива.

Сформувати стратегію

Президія Ради напрацювала пропозиції щодо плану дій у 2020 році, їх виголосив заступник голови Ради Анатолій Чорноус. Зокрема, запропоновано проаналізувати результати державної атестації вишів (коли її буде проведено). Однак уже зараз, підкреслив промовець, доцільно обговорити проєкти нормативних документів, за якими відбуватиметься конкурс в Національному фонді досліджень. Річ у тім, що за законом «Про наукову та науково-технічну діяльність» університети можуть брати в ньому участь, якщо вони включені до реєстру наукових установ, однак для

цього мають пройти атестацію, яку призупинено. Тож, виходить, перший конкурс буде без них? Тому Рада проректорів пропонує сформувати пропозиції та обговорити проєкти нормативних документів щодо проведення конкурсів НФД, аби захистити права університетів.

Турбують членів Ради також оголошені наміри змінити проведення конкурсів держбюджетних науково-дослідних робіт. П'ять років тому, коли умови його тільки формувалися, члени президії взяли участь у розробці нормативних актів, що дало змогу поставити університети в рівні умови з іншими науковими установами. «Очевидно, цей конкурс має недоліки, — зазначив Анатолій Чорноус, — але це єдиний конкурс в Україні, який проходить за чіткими, прозорими критеріями, ми хотіли б його зберегти і мати гарантію, що він відбуватиметься за «дотриманням добрих манер та етичних принципів».

(Генеральний директор директорату науки МОН Дмитро Чеберкус, виступаючи на засіданні, запевнив, що конкурс неодмінно буде збережено, хоча його чекають «зміна акцентів й уточнення правил»).

Запропоновано також розглянути положення про діяльність Центрів колективного користування обладнанням (промовець висловив сподівання, що вони таки будуть фінансуватися цього року). Механізми взаємодії сторін у документі мають бути чітко прописані.

Є намір повернутися до положення про наукові школи в університетах.

Віктор МАРТИНЮК

Ще — президія братиме участь в імплементації законів про вищу освіту та науково-технічну діяльність та залучатиме до активної роботи більше проректорів.

Члени Ради закликали органи влади звернути увагу на необхідність зниження фіскального регулювання наукової діяльності (йдеться про тендери, міжнародні гранти, податкове навантаження, розмитнення наукового обладнання). Передбачається також розробити фінансово-податкові механізми стимулювання бізнесу, який долучатиметься до інноваційних розробок.

Окремі пропозиції звучали й у виступах. Наприклад, член президії Андрій Марченко запропонував колегам у фінансуванні науки «сформувати стратегію переходу від сьогоднішніх 0,22—0,25% від ВВП країни до 1,7%, як це записано в Законі «Про науку і науково-технічну діяльність», адже зарубіжні дослідження стверджу-

ють: якщо на науку виділяється менше одного відсотка, з нею відбувається деградація. А хотілося б прискореного розвитку.

Найближчі перспективи

Про них членам Ради проректорів розповіли два генеральних директори — директорату науки Дмитро Чеберкус та директорату інновацій та трансферу технологій Дар'я Чайка.

Дмитро Чеберкус презентував розділ Програми дій уряду, що стосується науки. Мета його — аби українські вчені мали належні умови для досліджень та були інтегровані у світовий науковий простір. Серед переліку озвученого хотілося б виокремити те, що найбільше впало в око. Про наші сподівання на міжнародну інтеграцію («адже навіть потужні країни не мають достатньо коштів, щоб інвестувати у великі дослідницькі інфраструктури, тому створюють міждержавні консорціуми»). І наше завдання — віднайти напрями, де ми найбільш ефективні).

Про те, що буде здійснено нові підходи до оплати праці науковця: «У нас амбіційна мета — переглянути умови оплати праці, рівень має бути суттєво піднятий. Ключовий принцип: відсутність дискримінації за відомчою ознакою».

Про те, що матеріально-технічна база дослідної інфраструктури розвиватиметься за принципом відкритості. Буде вироблено концепцію державної політики, орієнтованої на національну дорожню карту дослідницьких інфраструктур. Залучатиметься більше іноземних експертів. Буде ухвалено закон про експертизу, де передбачено відповідальність експертів.

Про дотримання академічної доброчесності. Уже в перші тижні 2020-го запуститься перша черга Національного репозитарію. Наступний крок — створення національної науково-інформаційної системи.

У програмі активізації інноваційної діяльності закладів вищої освіти, з якою ознайомила Дар'я Чайка, передбачено зміни в законодавстві, які розширяють можливості університетів. Зокрема, дадуть змогу одержувати дивіденди і використовувати їх у власній діяльності. (Проєкт змін до Бюджетного кодексу напрацьовано і буде оприлюднено для обговорення).

Ще серед нового: незабаром університети зможуть самостійно створювати наукові парки, достатньо буде лише поінформувати про це МОН. Міністерство планує низку стимулів для цього. Те ж стосується створення мережі стартап-школи — акселератор — інкубатор на базі вишів та наукових установ. Планується утворити також кілька університетських центрів трансферу технологій, ефективно захищати права інтелектуальної власності, підвищуватиметься винагорода авторам технологій.

...У виступах колег прозвучала глибока вдячність Михайлу Ільченку за багаторічну і плідну роботу. Головою Ради обрано Віктора Мартинюка, проректора з наукової роботи КНУ імені Тараса Шевченка.

Лариса ОСТРОЛУЦЬКА

АКТУАЛЬНО

Проблеми вищої школи: погляд зсередини

АН ВШ України аналізує, оцінює і пропонує

Наприкінці року у стінах Українсько-Американського університету «Конкордія», відбулася щорічна конференція заснованої в листопаді 1992 року з ініціативи визначного ученого-фізика професора В.І.Стріхи та його однодумців громадської Академії, яка сьогодні об'єднує понад 450 провідних учених нашої держави — професорів і докторів наук, які працюючи в головних наукових центрах і представляють увесь спектр галузей знань. Відкриваючи її, президент Академії О.Г.Наконечний запропонував вшанувати пам'ять героїв, які полягли, захищаючи свободу і незалежність нашої держави, а також учених, які пішли з життя від часу минулої конференції: літературознавця В.Є.Панченка, мовознавця Р.В.Болдирева, академіка-секретаря відділення хімії О.А. Запорожеч.

На початку роботи конференції її учасників від комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій привітав керівник секретаріату комітету Б.Г.Чижевський. За традицією, відбулося вручення академічних нагород. Нагороду Ярослава Мудрого за наукові здобутки отримали, зокрема, академіки О.В.Жолос та М.В.Працьовитий, почесні грамоти вручено академіку АН вищої школи та НАН України М.І.Гасику, який відзначив своє 90-річчя, та академіку АН вищої школи України та члену-кореспонденту НАН України А.П.Загнітку. Нагороду Ярослава Мудрого буде вручено почесному академіку АН вищої школи фізику А.Феферу (Словаччина).

Учасники конференції затвердили повноваження 26 академіків, серед яких — відомі вчені, зокрема, проректори з наукової та науково-педагогічної роботи вишів В.О.Катрич (Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна), О.М.Науменко (Національний медуніверситет ім.О.О.Богомольця), А.М.Чорноус (Сумський державний університет). Почесним академіком обраний

відомий китайський учений-економіст Юй Хайбін.

В інформації О.Г.Наконечного серед головних досягнень було названо зміцнення організаційної структури Академії, підписання Меморандуму про співробітництво у сфері науки між МОН і Академією, активну роботу президента АН ВШ О.Г.Наконечного в складі колегії МОН, віце-президента Академії М.В.Стріхи — на посаді заступника міністра освіти і науки, академіків І.О.Анісімова, О.П.Воробійової, О.В.Жолоса — у складі Наукового комітету Нацради з питань розвитку науки і технологій, активну роботу членів Академії М.В.Стріхи, О.І.Чередниченка, А.П.Загнітка, О.Д.Пономарева у складі Української національної комісії з питань правописув, роботу над проєктами нормативно-правових документів, участь у проведенні всеукраїнських та міжнародних наукових конгресів, симпозіумів, конференцій, наукового форуму — Академічних читань пам'яті В.І.Стріхи тощо.

Водночас відзначалося, що недостатнім залишається фінансово-матеріальний стан Академії, номінальною є діяльність частини регіональних відділень. О.Г.Наконечний наголосив, що після формування нового складу уряду фактично припинилася активна взаємодія Академії та МОН, експертний потенціал Академії недостатньо використовується при формуванні експертно-дорадчих органів МОН.

Віце-президент Академії О.С.Пройдак (Національна металургійна академія, Дніпро), виступаючи в обговоренні, розповів про досвід успішного співробітництва з ученими Китаю та підписання тристороннього меморандуму між Міжнародним технологічним та інноваційним центром (КНР) та НАН України і АН вищої школи України. О.Є.Федорович (НАУ ім. М.Є. Жуковського, Харків) наголосив на перспективах

співробітництва з ученими КНР в аерокосмічній сфері. Фахівець у галузі сенсорної електроніки Я.І.Лепіх (Одеський національний університет імені І.І.Мечникова), звернув увагу на забезпечення безпеки держави. У зачитаній доповіді віце-президента Академії, ректора університету «Конкордія» О.О.Романовського йшлося про якість, прозорість та доброчесність в українській науці та вишній освіті.

Віце-президент Академії М.В.Стріха (КНУ імені Тараса Шевченка) проаналізував свою 5-річну роботу на посаді заступника міністра освіти і науки України, підкресливши значення Академії як осередку формування фахової експертної думки. Л.М.Любчик (НТУ «Харківський політехнічний інститут») говорив про нефахові управлінські рішення, що призводять до зниження рівня ІТ освіти. М.А.Дудченко, голова Ревізійної комісії Академії, наголошував на необхідності активізації просвітницької роботи зі студентською молоддю. Літературознавець-іспаніст О.В.Пронкевич (Чорноморський державний університет імені Петра Могили, Миколаїв) зосередив увагу на непродуманому застосуванні формули «гроші ходять за студентом». М.М.Глібовець (Національний університет «Києво-Могилянська академія») говорив про неготовність влади дослухатися до пропозицій експертного середовища. А.М.Чорноус (Сумський державний університет) виступив проти планів мініфінансу та частини т.зв. «громадських активістів» зруйнувати усталену систему конкурсного фінансування наукових тем в університетах.

У резолюції конференції було зазначено, що потужна наука й ефективна вища освіта є запорукою національного виживання, вони повинні стати головними пріоритетами для керівництва держави. Однією з найважливіших ланок реформи науки є

запровадження базового фінансування наукової роботи в закладах вищої освіти. Разом із початком роботи Національного фонду досліджень, це наблизить наш науковий ландшафт до європейських стандартів. Конференція закликала керівництво МОН зробити все необхідне для того, щоб українські університети нарешті отримали у 2020 році базове фінансування. І водночас застерегла від намагання зруйнувати апробовану систему конкурсного фінансування наукових тем в університетах через МОН і гроші на конкурсне фінансування науки зосередити виключно в НФД. Такий підхід суперечить світовій практиці і матиме руйнівні наслідки для університетської науки, яка нині не має права змагатися за гранти НФД. Адже для цього потрібно, щоб університети пройшли державну атестацію в частині наукової діяльності, процес якої було восени призупинено.

Нагальною потребою, зазначено на зібранні, є ефективна інтеграція університетської та академічної науки. Конференція очікує від Наукового комітету та профільного комітету Верховної Ради дієвих сценаріїв такої реформи. Водночас будь-які сценарії реформування зможуть стати успішними лише за суттєвого збільшення інвестицій у сферу науки.

Конференція вважає, що реалізація ідеї створення Національної системи дослідників потребує додаткового обґрунтування із обов'язковим врахуванням специфіки різних галузей знань.

У резолюції йдеться також про необхідність корекції положень чинної нормативної бази: «Ми вважаємо, що вся нормативна база України в сфері науки й атестації наукових кадрів повинна відповідати положенням Лейденського маніфесту, згідно з яким наукометричні показники можуть розглядатися лише як допоміжний додатко-

вий чинник при експертному оцінюванні наукових установ, вишів, їхніх підрозділів та окремих науковців».

Непродумане застосування принципу «гроші ідуть за студентом» може призвести до того, що вже завтра держава опиниться без стратегічно необхідних фахівців інженерного, біотехнологічного, сільськогосподарського та інших напрямків, а відповідні наукові школи, які створювалися десятиліттями, буде зруйновано. Будь-яка реформа повинна передбачати важелі забезпечення стратегічних інтересів держави і суспільства.

Не може вважатися прийнятним, коли в рамках реформи зростає бюрократичне навантаження на викладачів вишів, коли акредитація напрямку вимагає від університету не тільки великої паперотворчої роботи, але й значних коштів, коли, нарешті, йдеться про пряме згортання університетської автономії і повернення до керівництва «в ручному режимі».

Занепокоєння викликає й те, що роль експертів при виробленні стратегічних рішень з питань розвитку науки і вищої освіти дедалі частіше перебирають на себе люди без відповідного фахового досвіду, які заступають місце справжніх фахівців в експертно-дорадчих органах МОН, у робочих групах Національної ради, і за наслідки їхньої «нормотворчості» наука й вища освіта можуть заплатити непомірно високу ціну.

АН ВШ України, як підтверджено в резолюції, готова стати надійним партнером держави у виробленні та здійсненні освітньої та наукової реформи, у проведенні збалансованої, посправжньому національної політики в сфері освіти й науки, що стане запорукою перемоги європейської демократичної України.

Тетяна КАРЛАШ

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Наші — в комітетах «Горизонту 2020»

Минулого року представники та експерти від України вперше долучилися до роботи комітетів програми ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт 2020» — вони взяли участь у 20-ти засіданнях 10-ти комітетів.

«Чому це важливо? Тому, що це ефективний канал інформації про зміни та нові можливості. Це один з майданчиків формування політики програми «Горизонт Європа», яка стартуватиме вже 2021-го і до якої Україна також має намір долучитися, — зазначив очільник директорату науки МОН Дмитро Чеберкус, який також є представником України в комітеті «Стратегічна конфігурація».

Він додав, що наприкінці минулого року було розширено представництво України в комітетах «Горизонту 2020». Зокрема, делеговано представників до комітетів «Безпечні суспільства — захист свободи та безпеки

Європи та її громадян» (четверо від України) та «Безпечна, чиста та ефективна енергія» (один представник).

«Ще 12 комітетів були доукомплектовані фахівцями від міністерств, відомств, наукових установ та вишів. Наступного року сподіваємося на активнішу роботу українських делегатів. Це дасть змогу краще узгоджувати національну політику в сфері науки та інновацій з політикою Європейського дослідницького простору», — додав Чеберкус.

На 2020 рік ЄС збільшив бюджет програми «Горизонт 2020» на 8,8%, оскільки має на меті посилити наукову складову соціальної ініціативи «European Green Deal», аби до 2050 року досягнути повної кліматичної нейтральності.

У зв'язку з цим у комітетах нині обговорюються тематичні пріоритети, за якими буде оголошено додаткові конкурси. Для України це чудова можливість долучитися до нових ініціатив.

Якою буде наукова політика ЄС? Це залежатиме й від України

Україна долучиться до формування нової наукової політики ЄС, зокрема, під час проведення в Києві інформаційного дня «Tour des Capitales». Ініціативу його проведення започаткувала Єврокомісія для масштабного обміну думками щодо стратегії та майбутнього Європейського дослідницького простору.

Попередню домовленість про це досягнуто в Брюсселі, де українська делегація брала участь у 44-му засіданні Комітету Ради ЄС з питань Європейського дослідницького простору та інновацій — ERAC. Зараз цей Комітет спільно з Єврокомісією вивчають цілі та пріоритети для нової концепції Європейського дослідницького простору. Одним із головних інструментів визначення пріоритетів стане проєкт «Tour des Capitales».

«Європейська сторона підтри-

мала українську пропозицію щодо включення України в календар проведення «Tour des Capitales». Орієнтовно подія запланована на кінець квітня», — зазначив очільник делегації Дмитро Чеберкус.

Формат проєкту — виїзні інформаційні дні у столицях держав-членів ЄС та асоційованих країн. Мета діалогу — зрозуміти, як сприймається та чого очікують громадяни цих країн від Євро-

пейського дослідницького простору, які цілі та ініціативи будуть зрозумілими як науковцям, так і політикам на національному рівні. Вже нині існують конкретні приклади координації дослідницької політики з стратегічними політичними ініціативами.

В Україні тепер є змога безпосередньо взяти участь у формуванні європейської наукової політики на найближче майбутнє.

Розповідає Дмитро ЧЕБЕРКУС

Фото пресслужби МОН

ДОСЛІДЖЕННЯ

Антарктида — магніт, який притягує молодь в науку

12 унікальних світлин про Антарктиду та українських полярників, 3D фотозона, двометровий субантарктичний пінгвін та полярні артефакти — МОН та Національний антарктичний науковий центр влаштували першу масштабну виставку «Україна в Антарктиді: до 200-річчя відкриття континенту». Виставку було розгорнуто у міжнародному аеропорту «Бориспіль».

Білий континент через фотооб'єктив

Міністр освіти і науки Ганна Новосад, яка взяла участь у відкритті цієї виставки, заявила, що основна її ідея — показати роботу наших науковців в Антарктиді, і, таким чином, мотивувати молодь до власної дослідницької кар'єри.

«Мені здається, що саме Антарктида — такий далекий і ще до кінця не звіданий світ — може стати тим величезним магнітом, який покличе обирати саме наукову кар'єру», — зазначила міністерка під час відкриття виставки.

Більшість світлин на виставці зроблені саме тими полярниками, які зараз зимують на українській антарктичній станції «Академік Вернадський». Зокрема, керівником експедиції Ігорем Диким та дослідницею-біологом Оксаною Савенко.

«Це дуже добре, що Інтернет-зв'язок з нашою станцією став настільки швидким, що тепер можемо отримувати від наших полярників багато нової інформації в режимі онлайн. У попередні роки ці фото ми чекали б на диску чи на флешці... І хоча ця виставка присвячена 200-річчю від часу відкриття Антарктиди, вона — не про минуле, а про майбутнє українських досліджень», — запевнив очільник Національного антарктичного наукового центру МОН Євген Дикий.

Можливо, серед них є й майбутні полярники

На відкритті виставки побували також учні бориспільських шкіл, для яких її організатори провели антарктичну вікторину. У школярів запитували, наприклад, чому білі ведмеді не їдять пінгвінів? Або чому там немає комах, які літають? За правильні відповіді учні отримали від Ганни Новосад іграшкових пінгвінів. А ще — солодкі подарунки від НАНЦ та аеропорту «Бориспіль».

Враховуючи інтерес до експозиції, її планують розмішувати в різних локаціях впродовж усього року.

Запроси полярника до себе

Інтерес до Антарктиди, справді, не минає ні у дітей, ні у дорослих. Далекий крижаний континент, про який, завдяки цілорічній вахті наших дослідників, ми дізнаємось все більше, з кожним роком стає наче ближчим до України. Ми завдячуємо цим насамперед нашим дослідникам, які, по суті, є не тільки великими трударями, а й великими романтиками, розпізнаючи красу життя навіть там, де

Фото з найпопулярнішим експонатом

більшість року майже все вкрито білим кольором. І як ті, хто залюблений у свою роботу й місце, де вона відбувається, вони щедро діляться своїм захватом і своєю любов'ю.

Ось уже другий рік поспіль Національний антарктичний науковий центр та Міністерство освіти і науки проводять серед шкіл по всій Україні конкурс «Запроси полярника до себе» — торік бажаючи зустрітися зі справжніми дослідниками Антарктиди, повинні були пояснити в своєму запрошенні, навіщо їм потрібна така зустріч?

На цей раз учнів просили написати, як вони уявляють один день життя полярника? І треба сказати, що конкурсанти дійшли до відповіді на це запитання дуже навіть креативно. Хтось із авторів розповідав про життя українських полярників очима пінгвіна, інші показували цей день у коміксах чи на конструкторі Lego, відправляли в Антарктиду шедрівку на кометі, додавали в раціон науковців ромашку з Карпат, котлети по-київськи та сало з часником, припускали, що зимівники вирізають з криги куші та дерева,

щоб не сумувати за рослинами, тощо.

Загалом на конкурс надійшло понад 60 листів. Найкращі з них обирали самі полярники, зокрема, учасники 24-ї експедиції, що наразі перебувають на станції «Академік Вернадський».

«У листах нас вразила дитяча безпосередність і водночас обізнаність та захопленість професією полярника. Цікаво, що робота в Антарктиді сприймається ними майже як дослідження на іншій планеті», — сказав керівник експедиції Ігор Дикий.

На днях було підбито підсумки конкурсу, переможцями стали 27 шкіл в різних кутках України. І тепер вони чекають, коли до них завітають учасники українських антарктичних ек-

на високому — світовому рівні. У червні нинішнього року, наприклад, вийде друком «Енциклопедія світових біомів»: 3-томник на 2600 сторінок, де зібрана інформація про всі екосистеми найвищого рангу — біоми — на планеті Земля. Українські дослідники-біологи Іван Парнікоза та Ірина Козерецька, вчені Національного антарктичного наукового центру МОН, стали авторами одного з розділів цієї Енциклопедії. У ньому вони розповіли про суходільні екосистеми Антарктиди.

Біоми — це екосистеми найвищого рангу, які представляють собою одночасно і цілий клас ландшафтів, і цілий сталий набір функціональних зв'язків між тваринами та рослинами (хоч види, які їх складають, можуть бути дуже різними). Прикладами біомів є, зокрема, тропічний ліс, тайга, тундра або коралові рифи.

«Розділ про кожний з біомів писали найбільш знані фахівці, чий дослідження є незаперечно авторитетними. Ми пишаємось, що з усієї світової наукової спільноти саме вченим НАНЦ видавці довірили опис Антарктичних суходільних біомів. Саме їхня стаття надалі буде першоджерелом інформації, з якого починатимуть свої пошуки полярні екологи з будь-якої країни. І це є найкращим визнанням того, що наша наука не «пасе задніх», а на рівних бере участь у глобальному процесі пізнання природи нашої планети», — поділився очільник Національного антарктичного наукового центру МОН Євген Дикий.

Зі статтею Івани Парнікози та Ірини Козерецької «Антарктичні наземні біоми: найбідніші, найекстремальніші та найчутливіші на Планеті» знайомитимуться вчені всього світу. «Енциклопедію світових біомів» підготувало всесвітньо відоме наукове видавництво «Elsevier».

І що ж там у крижаній печері?

Триває переоплата на 2020 рік на газету «Світ»

Передплатний індекс **40744**

в усіх відділеннях зв'язку

Вартість передплати на рік — 138 грн. 24 коп. на півроку — 69 грн. 12 коп. на місяць — 11 грн. 52 коп.

Відкрийте свій СВІТ

Голова Наглядової ради —

академік НАН України Борис ПАТОН

Індекс газети «Світ» — 40744

Реєстраційне свідоцтво

КВ №23725-13565ПР від 6 лютого 2019 р.

світ

Адреса редакції:

01601, МСП, Київ-601, бульв. Т. Шевченка, 16.

Телефон/ факс 287-82-47

E-mail: svit@mon.gov.ua www1.nas.gov.ua/svit

Відповідальність за достовірність інформації та реклами несуть автори та рекламодавці

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій

Зам. 01

Газету віддруковано у ПП «Фірма «Гранмна»